

Recomandări pentru Planul Strategic PAC al României și politica agricolă în contextul atenuării schimbărilor climatice și al sechestrării carbonului

Pe baza documentelor tematice de politică elaborate în cadrul proiectului finanțat de EUKI „Landcare Europe captures carbon”, Asociația Agri-Cultura-Natura Transylvaniae a elaborat recomandări la scară națională României, cu un accent puternic pe regiunea Transilvaniei și al zonelor montane.

Elementele lemnoase sunt elemente esențiale în peisajele agricole, care furnizează servicii ecosistemice importante și pot îmbunătăți productivitatea și bunăstarea animalelor. Gardurile vii, perdelele de protecție, aliniamentele de arbori, zonele tampon riverane și micile suprafețe împădurite au un potențial semnificativ de sechestrare a carbonului în cadrul peisajelor agricole. Deși ocupă suprafețe relativ mici, ele stochează cantități disproporționat de mari de carbon în biomasa lemnoasă de lungă durată. Sistemele lor radulare adânci favorizează stabilizarea carbonului în sol și îmbunătățesc structura solului, în timp ce acoperirea vegetală permanentă reduce eroziunea și pierderile de carbon.

Privitor la peisaj, integrarea elementelor lemnoase în terenurile agricole poate crește substanțial stocurile totale de carbon fără a scoate din producție suprafețe mari, ceea ce este o strategie eficientă și multifuncțională de atenuare a schimbărilor climatice. De asemenea, acestea îmbunătățesc semnificativ potențialul de retenție a apei în zonele lipsite de vegetație – în special în combinație cu șanțuri de infiltrație de mică adâncime (swales), iazuri naturale temporare sau permanente – prin îmbunătățirea microclimatului, datorită unei transpirații mai intense, sistemelor radulare mai adânci și reducerii temperaturii.

Sistemele agroforestiere existente sau menținute sunt recunoscute în Planul Strategic PAC (PSP) ca parte a suprafeței agricole, atât pentru terenurile arabile, cât și pentru pajiștile permanente, sub forma perdelelor agroforestiere de protecție cu o lățime de maximum 30 de metri, cu condiția ca acest sistem agroforestier să nu compromită îndeplinirea GAEC 1. Aliniamentele de arbori și arborii individuali sunt de asemenea recunoscuți ca elemente de peisaj neproductive acceptate în cadrul GAEC 8. Totuși, sistemul digital de control prin satelit pare să excludă grupurile de arbori din suprafața eligibilă a pășunilor, chiar dacă cerința de 4% suprafață neproductivă reprezintă un prag minim, iar fermierii ar trebui să aibă posibilitatea de a aloca o suprafață mai mare pentru menținerea și îmbunătățirea serviciilor ecosistemice ale terenurilor lor (menținând întreaga suprafață pășunabilă). Pe baza consultărilor cu fermierii, pare să existe confuzie în ceea ce privește eligibilitatea acestor elemente de peisaj, ceea ce indică necesitatea unor clarificări suplimentare, în special în contextul urgenței crescânde de a îmbunătăți microclimatele în peisajele noastre.

În plus, pășunile împădurite, arborii individuali și aliniamentele de arbori de-a lungul terenurilor cultivate fac parte integrantă din peisajul cultural transilvănean, însă au fost adesea tăiate în anii și deceniile trecute pentru a obține suprafețe eligibile mai mari. Prin urmare, instalarea lor pe terenuri arabile și pajiști permanente ar trebui cel puțin recunoscută, dar, posibil, și sprijinită prin PS. Elementele agroforestiere acceptate pentru pășunile permanente în 4.1.2.1.3 ar trebui să includă și arborii din interiorul pășunilor, nu doar perdelele de protecție de 30 de metri, care nu sunt atât de frecvente. De exemplu, Planul Strategic PAC al Ungariei permite până la 250 de arbori pe hectar, deși impune dispunerea acestora în rânduri paralele sau în alte distribuții geometrice regulate.

DR19 – investiții neproductive care sprijină înființarea perdelelor naturale de protecție pe terenurile arabile pentru culturile agricole – ar trebui extins și la pășunile permanente. În plus față de perdelele de protecție, plantarea de arbori izolați, în rânduri sau în grupuri pe pajiști și pășuni permanente ar fi extrem de benefică și foarte solicitată de fermieri.

Cele mai importante recomandări ale proiectului la nivelul UE: UE ar trebui să se asigure ca aceste tipuri de agroforesterie (conform tipologiei EURAF)t să fie eligibile pentru finanțare în Planurile Strategice Naționale ale statelor membre:

1. **Pășuni împădurite (wood-pastures):** sisteme silvopastorale în care arborii și arbuștii dispersați sunt combinați cu pajiști permanente/pășuni utilizate pentru pășunatul animalelor, cu un grad de acoperire a coronamentului de până la 80% (de ex. Dehesa (ES), Montado (PT), Hutweiden (DE, AT)). Acest lucru ar necesita, în România, creșterea semnificativă a pragului maxim de 40% acoperire a coronamentului prevăzut în Legea 46/2008 Codul Silvic. Arborii sunt foarte importanți pentru bunăstarea animalelor în sezonul cald. 80% din pășunile din Spania sunt pășuni împădurite cu un grad mai mare de acoperire a coronamentului.
2. **Pășunat în livezi (orchard-grazing):** sisteme silvopastorale pe pajiști utilizate extensiv, unde animalele (de ex. taurine, ovine, găște, păsări de curte, suine) pasc sub sau între pomii fructiferi.
3. **Culturi în livezi (orchard-cropping):** livezi de pomi fructiferi sau nuci în care se cultivă culturi anuale sau perene între rândurile de arbori.
4. **Cultivare în culoare (Alley-cropping):** sisteme silvoarabile în care rânduri de arbori sunt plantate la intervale regulate, iar între ele se cultivă culturi anuale sau perene (de ex. nuc, plop, alun).
5. **Alinieri de tufișuri (Alley-coppice):** sisteme silvoarabile în care specii de arbori capabile de regenerare prin lăstărire (de ex. alun, salcie) sunt plantate în rânduri și tăiate periodic (coppice) pentru a produce biomasă, lemn de foc sau lemn de mici dimensiuni, iar între rânduri se gestionează culturi sau pășuni.
6. **Păduri alimentare (food-forests):** sisteme agroforestiere multistratificate care imită structura unei păduri naturale, compuse din arbori pereni, arbuști, plante erbacee, liane, viță-de-vie, plante de acoperire a solului, de exemplu în permacultură și agricultura regenerativă.
7. **Sisteme agro-silvo-pastorale:** structuri lemnoase, culturi și animale pe aceeași unitate de teren.
8. **Elemente lemnoase de peisaj (woody landscape features):** arbori și arbuști integrați în peisajele agricole care nu sunt întotdeauna direct productive, de ex. garduri vii, aliniamente de arbori, perdele de protecție, zone tampon riverane, margini de parcele [elemente de peisaj protejate].

Întreținerea și înființarea sistemelor agroforestiere ar trebui acoperite prin eco-schemele anuale din Pilonul I (Art. 31 Regulamentul (UE) 2021/2115) (de ex. CZ, PT, ES, IT, SK). Cerințele ar trebui să includă, de exemplu:

- Sistemele agroforestiere nu includ specii de plante invazive
- Zonele lemnoase acoperă un procent minim și maxim din parcela agricolă
- Trebuie să existe flexibilitate în designul plantării pentru a se adapta condițiilor specifice locației
- Noile structuri lemnoase de la marginea câmpurilor sunt acceptate ca parte a sistemelor agroforestiere
- Sistemele agroforestiere planificate în locații unde pot cauza daune ecosistemelor sau speciilor necesită autorizație din partea autorității de protecție a naturii
- Recoltarea plantațiilor cu rotație scurtă (short rotation coppice) are loc doar în lunile de iarnă
- Trebuie să existe un amestec de specii de arbori pentru a permite recoltarea graduală și menținerea beneficiilor ecologice (hrană pentru polenizatori, păsări și alte insecte benefice)

Pentru a promova suplimentar sistemele agroforestiere, statele membre ar trebui să ofere măsuri de agro-mediu și climă (Art. 70 Regulamentul (UE) 2021/2115) pentru sisteme agroforestiere cu impact ridicat asupra climei și serviciilor ecosistemice, de exemplu:

- Sisteme diverse cu mai multe specii de arbori și tipuri de agroforesterie
- Sisteme cu specii autohtone/vechi
- Sisteme care conectează biotopuri (rețeaua Natura 2000) sau completează prioritățile regionale de conservare și nevoile specifice ale speciilor
- Sisteme în zone de importanță ridicată (de ex. câmpii cu puține elemente structurale, afectate de eroziunea eoliană)
- Fâșii împădurite late / mai multe rânduri de arbori cu o lățime minimă de 5 metri
- Zone lemnoase combinate cu benzi florale
- Structuri în fâșii împădurite (de ex. lemn mort rezultat din toaletare, grămezi de pietre)
- Fără utilizarea pesticidelor în fâșiile lemnoase

În combinație cu sistemele agroforestiere sau independent de acestea, pajiștile gestionate extensiv ar trebui vizate prin eco-scheme și pentru fermierii cu mai mult de 10 hectare. Un astfel de sprijin ar putea face pajiștile bogate în specii mai atractive pentru fermieri și ar contribui la furnizarea acestor servicii pentru binele comun. Deși menținerea pajiștilor permanente este importantă conform PSP, iar rolul lor în sechestrarea carbonului și retenția apei este semnificativ, nu există încă o intervenție dedicată pentru a încuraja fermierii să practice pășunatul extensiv în afara domeniului limitat al zonelor desemnate prin diferite intervenții de mediu.

Terenurile abandonate, degradate sau cu productivitate scăzută pot fi revitalizate prin metode adecvate de pășunat, cum ar fi pășunatul extensiv sau rotațional.

Pășunatul rotațional descrie, în general, un sistem de pășunat în care o pășune mare este împărțită în parcele mai mici, permițând mutarea ușoară a animalelor dintr-o parcelă în alta. (De menționat că există multe tipuri de pășunat rotațional, cum ar fi pășunatul în masă (mob grazing), pășunatul adaptiv cu mai multe cornișe și altele).

„Utilizând această metodă, bovinele sunt concentrate pe o suprafață mai mică a pășunii pentru câteva zile, apoi sunt mutate într-o altă secțiune a pășunii. Această mișcare permite parcelei pășunate o perioadă de repaus, care permite regenerarea vegetației, refacerea rezervelor de carbohidrați și îmbunătățirea producției și persistenței. Atunci când este utilizat corect, pășunatul rotațional poate ajuta fermierii să crească productivitatea furajelor. Pășunatul rotațional poate contribui la îmbunătățirea productivității, la creșterea sporului în greutate sau a producției de lapte pe hectar și la creșterea profitului net al fermei. Pășunatul rotațional permite o distribuție mai bună a gunoiului de grajd, care acționează ca o sursă de nutrienți pentru sol. De asemenea, are potențialul de a reduce costurile cu utilajele, combustibilul, hrănirea suplimentară și cantitatea de furaj irosit. Pășunatul rotațional poate contribui și la prelungirea sezonului de pășunat, permițând producătorului să depindă mai puțin de furajele stocate și suplimente. Unul dintre cele mai dorite avantaje ale acestui sistem este faptul că fermierul îl poate adapta nevoilor sale. Pășunatul rotațional permite fermierului un control mai mare asupra momentului și intensității pășunatului.”

Scăderea numărului de animale duce la succesiunea naturală și la răspândirea speciilor invazive. Este important de menționat că, în cazul pășunatului rotațional, aceeași suprafață poate susține un efectiv mai mare de animale datorită îmbunătățirii biologiei solului și a producției de iarbă. Aspectele legate de moment și planificarea corectă sunt mai importante decât numărul de animale.

Introducerea unei eco-scheme dedicate în cadrul PSP ar putea servi ca schemă pilot pentru pregătirea unui posibil „sprijin cuplat pentru fermele de animale extensive” în cadrul PAC 2028–2034.

România ar putea valorifica mult mai bine resursele sale naturale pentru pășunatul extensiv, atât pentru îmbunătățirea nivelului de trai în zonele rurale, cât și pentru regenerarea mediului și atenuarea schimbărilor climatice. Produsele provenite de la animale hrănite exclusiv cu iarbă (atât rasele de lapte, cât și cele de carne) pot arăta o cerere în creștere în viitor, datorită preocupărilor legate de sănătate și mediu.

În plus, gunoiul de grajd provenit de la animale hrănite exclusiv cu iarbă are un conținut de azot mult mai scăzut comparativ cu cel provenit de la animale crescute industrial și hrănite cu concentrate bogate în proteine. Un alt avantaj potențial al metodelor extensive de pășunat îl reprezintă nivelul mai redus de medicamente de uz veterinar; de exemplu, s-a demonstrat că ivermectina afectează capacitățile senzoriale și locomotorii ale gândacilor de bălegar, a căror activitate pe pășuni poate reduce emisiile de amoniac cu până la 50%¹. În consecință, încurajarea fermierilor în această direcție ar putea genera numeroase beneficii economice, sociale și de mediu.

Prezentat de Dr. Darko Znaor, Fundația Avalon (NL), director executiv, în cadrul primului atelier tematic al proiectului nostru din Slavonski Brod, Croația, 11 iunie 2024 (Sursă citată: Verdú et al. 2015; Yokohama et al. 1991). Prezentarea poate fi accesată la: <https://www.landcare-europe.org/events>

Ar fi benefic să se sprijine și restaurarea pajiștilor, nu doar gestionarea lor adecvată. Acest lucru este justificat de faptul că pajiștile permanente ating capacitatea maximă de stocare a carbonului în 50–70 de ani, după care nu mai pot stoca cantități suplimentare de carbon.

Deschiderea unei astfel de eco-scheme pentru pășunatul extensiv și rotațional ar putea fi susținută printr-o campanie intensivă de informare și ar putea avea relevanță internațională, având în vedere că FAO a declarat anul 2026 drept Anul Internațional al Pajiștilor și Păstorilor.

Planul Strategic PAC al României pune accent pe păstrarea și menținerea activității agricole și a peisajelor tradiționale în zonele rurale. Pe baza observațiilor din ultimii 5–10 ani în centrul României, pe lângă alți factori menționați în PSP (de ex. caracteristici de mediu nefavorabile, îmbătrânirea populației, depopularea rurală), resursele de apă aflate în scădere devin din ce în ce mai mult factorul limitativ pentru desfășurarea viabilă a activităților agricole.

Aceste observații frecvente și extinse contrazic fișa informativă „Water Profile” a României emisă în iunie 2025 de către Comisia Europeană în contextul Strategiei Europene pentru Reziliența Apei, care afirmă că apele subterane din România ating un statut cantitativ de 100%. Prin urmare, ar fi recomandabil ca deficitul de apă la nivel de peisaj să fie evaluat și inclus printre principalele amenințări pentru agricultura durabilă, cel puțin în regiunile afectate (indicatorul de rezultat R23 – utilizarea durabilă a apei).

Capacitatea solului de a reține apă și nivelul de umiditate sunt esențiale și pentru capacitatea sa de a stoca carbon și pentru funcționarea acestuia, motiv pentru care recomandările noastre privind practicile agricole de stocare a carbonului pun un accent deosebit pe retenția apei la nivel de peisaj.

Planul Strategic PAC ar putea promova eforturile de retenție a apei la nivel de peisaj. De exemplu, cel mai recent sprijin pentru investiții neproductive² din cadrul Planului Strategic PAC al Ungariei, cu un buget de 33 de milioane EUR, oferă granturi fermierilor pentru re-diversificarea habitatelor și restaurarea elementelor de peisaj, precum și pentru crearea de elemente pentru protecția și retenția apei și controlul eroziunii.

Valoarea sprijinului disponibil pentru crearea zonelor umede este de 958 EUR/hectar, iar pentru întreținerea acestora 911 EUR/hectar anual timp de 5 ani. Unul dintre obiectivele importante ale sprijinului este de a nu trata apele apărute pe terenurile arabile sau pajiști ca pe un „dușman”, ci de a le reține și astfel de a rehidrata zonele. Reîncărcarea ecologică a apei este permisă, însă irigarea din zonele umede create nu este permisă, deci nu este o investiție în irigații, ci o adaptare a utilizării terenului.

Se așteaptă ca astfel de acțiuni să atenueze și să adapteze efectele negative ale schimbărilor climatice în zonele agricole, să protejeze biodiversitatea, precum și solul, apa și aerul, și să păstreze și să restaureze caracterul peisajului. Sprijinul maxim este de aproximativ 260.000 EUR. România ar putea dezvolta măsuri similare în cadrul PSP, care ar fi în concordanță cu Strategia UE pentru Reziliența Apei și ar putea reprezenta, de asemenea, un pilon important al Planului Național de Restaurare a Naturii, solicitat prin Legislatia UE privind restaurarea naturii.

² <https://kap.gov.hu/tamogataskap-rd21-rd22-2-25>

Măsurile de retenție a apei pot reprezenta o direcție promițătoare pentru introducerea practicilor de mediu fermierilor care nu sunt deschiși la metode noi – mai ales dacă aceștia percep că măsurile le limitează libertatea și potențialul agricol. Spre deosebire de biodiversitate sau protecția speciilor, lipsa apei este un fenomen evident și paralizant chiar și pentru gospodăriile rurale obișnuite și fermieri, determinând oamenii să se gândească serios la ce pot face diferit. Pentru a acționa, aceștia trebuie sprijiniți prin informare, un cadru de reglementare favorabil, stimulente și exemple de bune practici.

LEADER ar putea fi utilizat ca un catalizator pentru răspândirea soluțiilor bazate pe natură (NBS) pentru retenția apei la nivel de peisaj în rândul fermierilor, autorităților locale și composesoratorilor. A se vedea bunele practici facilitate de Asociația LEADER Homoród-Küküllő³, care promovează soluții la scară mică, accesibile și fezabile în cooperare cu comunitățile.

Deși un peisaj mozaicat contribuie la biodiversitate, parcelele foarte înguste dispuse perpendicular pe liniile de nivel pot contribui la eroziune severă, cauzată de combinația dintre lucrările agricole și precipitații. Zonele afectate de o astfel de structură a terenurilor ar beneficia de un program de comasare subvenționat, pentru optimizarea parcelelor și facilitarea măsurilor de retenție a apei la nivel de peisaj, cum ar fi rândurile de arbori și garduri vii, perdelele de protecție, șanțurile de infiltrație și cultivarea pe curbele de nivel.

Fermierii individuali nu pot iniția astfel de schimbări decât dacă reușesc să achiziționeze parcelele vecine. Cu toate acestea, ar putea fi necesară definirea unei dimensiuni maxime a parcelei consolidate pentru a păstra serviciile ecosistemice ale peisajului tradițional mozaicat. Astfel, programul de comasare ar trebui să vizeze parcelele mici și înguste unde nici viabilitatea economică, nici adaptarea climatică nu sunt fezabile în prezent.

Intensitate mai mare a sprijinului pentru investițiile în ferme regenerative, care rețin apa. O intensitate a sprijinului de până la 80%, în conformitate cu Articolul 71(a)(i) din Regulamentul (UE) 2021/2115, ar trebui permisă pentru micii fermieri care practică sau trec la metode agricole regenerative și de retenție a apei. Tranziția către agricultura regenerativă necesită timp și implică riscuri, iar investițiile în utilaje nu pot fi așteptate de la actorii mici.

Prin urmare, sprijinirea cooperativelor sau asociațiilor pentru utilizarea în comun a utilajelor sau acceptarea composesoratorilor ca beneficiari eligibili, permiterea să achiziționeze utilaje destinate utilizării comune ar putea facilita acest proces. Permițând acestor grupuri să ofere servicii cu utilajele achiziționate – în perioadele de neutilizare – către alți fermieri, se poate genera un venit economic și se poate contribui la sustenabilitatea pe termen lung a eforturilor de tranziție.

Această posibilitate de a oferi servicii ar trebui să fie disponibilă și pentru fermierii individuali care aleg să achiziționeze propriile utilaje. Aceasta nu doar că îmbunătățește viabilitatea financiară în procesul de tranziție (și poate reprezenta un model interesant de diversificare a activității), dar permite și altor fermieri să experimenteze aceste metode fără a fi nevoiți să investească în utilaje costisitoare și fără a avea certitudinea eficienței acestora, accelerând astfel tranziția generală

³ <https://share.google/Kmy0YojKBF3z2K0ES>

către practici conservative. Fermierii intervievați au raportat un astfel de interes din partea vecinilor.

Planul Strategic PAC al României este ambițios din punct de vedere tehnic și al conținutului, însă nu există încă o structură sistemică de transfer al cunoștințelor și informațiilor care să transmită în mod clar, accesibil și de încredere informațiile necesare fermierilor mici și mijlocii. Informațiile parțiale, dezinformarea sau noutățile negative se răspândesc rapid și descurajează fermierii să experimenteze metode sau intervenții noi.

În lipsa unei astfel de structuri, fermierii nu înțeleg motivele din spatele regulilor, ceea ce duce la percepția unor sarcini administrative inutile și la neînțelegerea interesului propriu, rezultând adesea într-un nivel scăzut de conformare.

Sprijinirea fermelor demonstrative – atât pentru a prezenta exemplele existente, cât și pentru a experimenta tehnici de conservare a solului, eventual în colaborare cu institute de cercetare și servicii de consultanță – ar putea accelera răspândirea cunoștințelor despre metode agricole adaptate la schimbările climatice. Se raportează că fermele de stat nu sunt adesea deschise la astfel de experimente.

Recomandări pentru PAC 2028–2034 în România:

Noul cadru propus al PAC (COM(2025) 560 final, proiect PAC) oferă noi posibilități și flexibilitate statelor membre pentru a dezvolta intervenții adaptate. Este necesară o intensitate mai mare a sprijinului pentru investițiile în ferme regenerative, care rețin apa. Pentru micii fermieri care practică sau trec la metode agricole regenerative și de retenție a apei, ar trebui stabilită o intensitate minimă a sprijinului de 80%, precum și introducerea unui fond de microcredite ușor accesibil, care să ofere împrumuturi de până la 50.000 EUR⁴, cu o subvenție de 50% a ratei dobânzii. Astfel de scheme de stimulare sunt esențiale pentru a atrage un număr tot mai mare de fermieri să pornească pe calea tranziției.

În ceea ce privește necesarul de investiții, de exemplu, un mic fermier intervievat, care a trecut la permacultură și agricultură regenerativă în urmă cu 7–8 ani, intenționează să continue plantarea de aliniamente de arbori și sisteme agroforestiere, să își optimizeze structura parcelelor și să rețină cât mai multă umiditate pe terenul său. După câțiva ani inițiali, rezultatele agriculturii regenerative au devenit evidente și pentru vecinii și ceilalți locuitori ai satului (sub forma unor producții cel puțin la fel de bune, costuri mai reduse, condiții mai bune ale solului, manipulabilitate mai bună a pământului cu utilajele), care trec foarte lent de la scepticism la curiozitate; în astfel de cazuri, schemele de stimulare ar putea fi un factor decisiv, confirmând că aceasta este o direcție aprobată și de dorit.

Noua posibilitate de a oferi plăți pentru tranziția verde (până la 200.000 EUR sumă forfetară) poate fi un instrument esențial pentru promovarea tranziției către agricultura regenerativă și extensificarea sistemelor de creștere a animalelor. Conform fermierilor intervievați, în regiunile montane, producția vegetală devine din ce în ce mai puțin viabilă din punct de vedere economic și ecologic, solurile sunt epuizate și uscate; prin urmare, în aceste zone, creșterea animalelor pe pășune, agroforesteria și împădurirea ar putea reprezenta o reorientare strategică.

⁴ Prin analogie cu plafonul stabilit în cadrul orientărilor de investiții pentru InvestEU din Regulamentul delegat al Comisiei (UE) 2021/1078 din 14 aprilie 2021.

Această sugestie este susținută de concluziile Atlasului European al Riscului de Secetă (2023)⁵ al JRC, care afirmă: „Reducerea medie anuală a producției este estimată la până la 10% sub valorile așteptate, cele mai mari riscuri fiind localizate în zona mediteraneană și în România.” România este menționată ca fiind una dintre țările cel mai grav afectate de factorii de risc legați de apă.

Un sprijin forfetar pentru tranziție ar putea permite achiziționarea de utilaje, animale, terenuri, clădiri și realizarea lucrărilor de ameliorare a terenului pentru îmbunătățirea retenției apei (de ex. șanțuri de infiltrație, iazuri). Fermierii intervievați au raportat că perioada de tranziție este de 5–10 ani (cu cel puțin 30% pierdere de producție în primii ani și un volum de muncă mai mare pentru învățarea noilor tehnologii), în funcție de condițiile de mediu și de posibilitatea integrării animalelor.

Pentru fermierii care au realizat deja conversia, plățile anuale de întreținere ar putea consolida viabilitatea acestora până la restabilirea completă a serviciilor ecosistemice funcționale și autosuficiente, care să înlocuiască utilizarea substanțelor chimice și a utilajelor intensive.

Pe baza discuțiilor purtate cu fermierii, plățile anuale de stimulare par mai atractive decât angajamentele pe 5 ani, care limitează capacitatea de reacție la schimbările pieței, climatice sau alte crize. Plățile cuplate ar trebui acordate doar pentru animalele care sunt (parțial) crescute în sistem liber sau au o dietă bazată pe iarbă.

Pe lângă plățile cuplate, este important să se ofere și plăți anuale bazate pe suprafață și/sau pe animale pentru aplicarea agriculturii regenerative și gestionarea extensivă a pajiștilor prin pășunat, în scopul asigurării serviciilor ecosistemice și conservării peisajelor tradiționale, în conformitate cu Art. 10(1)(a) din proiectul PAC.

Cu toate acestea, abordarea multianuală are și avantaje. În cadrul angajamentelor multianuale, posibilitatea unor perioade mai lungi, chiar peste 5 ani, ar putea oferi mai multă siguranță fermierilor în luarea deciziilor privind tranziția către metode mai reziliente climatic.

În astfel de acorduri pe termen lung, este esențial să se ofere mai multă flexibilitate fermierilor pentru a adapta tehnologia de producție și să se coreleze sprijinul mai degrabă cu etape și rezultate (de ex. creșterea umidității solului, a conținutului de carbon și materie organică etc.).⁶

Plățile bazate pe rezultate pot fi mai potrivite pentru schemele multianuale decât pentru plățile anuale, deoarece pot fi mai atractive pentru fermierii conștienți, în special în gestionarea

⁵ <https://publications.jrc.ec.europa.eu/repository/handle/JRC135215>

⁶ Există o astfel de măsură Agri-Mediu-Climă nr. 70.27 în Planul Strategic CAP francez. Aceasta oferă o plată forfetară bazată parțial pe rezultate pentru fermierii care se angajează în tranziția ecologică și care obțin o îmbunătățire de minimum 15% a amprente de carbon a fermei pe durata unui contract de 5–7 ani. Metodele pentru atingerea reducerii emisiilor nu sunt specificate în Planul Strategic CAP. Această abordare este inovatoare în cadrul CAP: în loc să plătească fermierii pentru implementarea unor practici pe o anumită suprafață de teren, plata parțial bazată pe rezultate depinde de demonstrarea de către fermieri că au îmbunătățit sau au obținut rezultate climatice mai bune, oferindu-le în același timp flexibilitatea de a atinge aceste rezultate.

Suma este stabilită la 18.000 € pe fermă pe o perioadă de 5 ani, adică 3.600 € pe an. Aceasta poate fi ajustată, potențial, în funcție de dimensiunea exploatației prin intermediul unei ajutoare forfetare. (Vezi pagina 338 din publicația CE „Pricing agricultural emissions and rewarding climate action in the agri-food value chain” realizată de Trinomics, noiembrie 2023.)

pajiștilor bogate în specii, unde fermierii cunosc cel mai bine terenurile lor și beneficiază de mai multă flexibilitate în gestionare.

Plățile bazate pe rezultate pot încuraja fermierii să își asume responsabilitatea pentru gestionarea durabilă a terenurilor, însă necesită un sistem de cunoștințe și consultanță funcțional pentru a furniza know-how-ul necesar practicilor adaptive și regenerative.

O schemă pilot ar putea introduce un sistem hibrid de plăți bazat pe rezultate, în care să existe o plată de bază pentru practicile esențiale, iar plata bonus să fie declanșată prin demonstrarea atingerii unor indicatori prestabiliți (de ex. specii indicator, creșterea retenției apei, sănătatea solului, biologia solului).

Proiectul BioMonitor4CAP, finanțat de UE, a dezvoltat o metodologie pentru verificarea facilă și monitorizarea avansată a biodiversității, specifică schemelor de sprijin bazate pe rezultate.

Pentru plățile de tranziție multianuale de valoare mai mare, este important să se permită o perioadă de tranziție, adică atingerea unei anumite proporții de suprafață sub agricultură regenerativă până la sfârșitul perioadei de angajament. De exemplu:

- 50.000 EUR sumă forfetară dacă doar 25% din suprafață este convertită până în anul 3–5
- 100.000 EUR pentru 50%
- 200.000 EUR pentru 100% din suprafața agricolă convertită

Ar fi important să se aloce resurse pentru un sistem continuu, regulat și transparent de monitorizare bazată pe dovezi a măsurilor orientate către climă și mediu, pentru a evalua și verifica eficiența și adecvarea acestora. Având în vedere sezonalitatea unor astfel de activități de monitorizare (de ex. perioada de cuibărit a speciei *crex crex*), ar putea fi mai eficient ca aceste sarcini să fie externalizate către experți contractați.

În special pentru plățile de tranziție, eligibilitatea composesoratelor ar trebui asigurată; aceasta nu ar trebui exclusă de reglementările la nivelul UE, care în acest caz (Art. 10 din proiectul PAC) fac referire la fermieri și nu la acțiuni colective, cooperative sau grupuri de fermieri. Sprijinirea composesoratelor pentru implementarea pășunatului rotațional poate asigura integrarea micilor fermieri și a celor cu sisteme agricole mixte, menținând peisajele tradiționale.

În plus, direcționarea sprijinului către composesorate, care de obicei au o conducere mai bine pregătită, poate duce la o adoptare mai rapidă a practicilor regenerative decât în cazul fermierilor mici, mai puțin instruiți. Composesoratele au nevoie de sprijin pentru infrastructură precum puncte de muls (pentru mulsul colectiv pe pășune, în cazul turmelor care revin zilnic în sat, contribuind la o calitate mai uniformă și mai ridicată a laptelui), adăpători, garduri electrice, precum și lucrări de ameliorare bazate pe soluții naturale (NBS).

Pentru composesoratele și fermierii mai mari, orientați spre piață, ar putea fi utilizate și instrumente financiare suplimentare (fonduri de creditare subvenționate), de exemplu pentru îmbunătățirea geneticii raselor sau achiziționarea de animale.

Exemplu de bună practică al Asociației de Composesorat din Zetea (Harghita)

Composesoratul a fost înființat în anul 2000 și este administrat de o conducere profesională responsabilă pentru 8.000 ha de pădure și 2.000 ha de pășuni în numele a cinci comune. Aceștia dețin aproximativ 1.000 de bovine pentru carne și 6–7.000 de oi, crescute extensiv, în sistem de pășunat rotațional.

Recent, au reușit să construiască adăposturi acoperite folosind resurse proprii (conform spuselor lor, ca composesorat nu erau eligibili pentru sprijinul de investiții din PNDR). Composesoratul și-a propus întotdeauna să atingă viabilitate financiară pentru a plăti dividende fermierilor proprietari, pentru care în principal îngrașă și vând bovine vii pentru export și de asemenea au o ramură de procesare a fructelor forestiere.

Au decis să introducă pășunatul rotațional acum 20 de ani pentru a reduce cheltuielile cu forța de muncă și pentru a îmbunătăți structura solului, conținutul de umiditate și producția de iarbă. Acest sistem de pășunat permite, de asemenea, o regenerare mai robustă a vegetației și, astfel, reduce stresul termic al pășunilor în timpul verii.

Sistemul de pășunat rotațional determină bovinele să pască mai eficient lăstarii tineri ai speciilor invazive și să calce suficient restul vegetației, ceea ce reduce din nou necesitatea cosirii și lucrărilor manuale de întreținere. În sistemul tradițional de pășunat extensiv, bovinele aleg mereu iarba mai gustoasă și lasă speciile invazive să crească. Este important să se mențină efectivul de animale la dimensiunea optimă, deoarece sub-pășunatul conduce la iarba bătrână și supradezvoltată, în timp ce supra-pășunatul epuizează vegetația.

Pentru sistemele de pășunat rotațional, accesul la apă pe fiecare parcelă este de o importanță deosebită. De obicei, aceștia țin 70–80 de bovine pe o parcelă de 7–10 ha timp de 10–15 zile, în funcție de condițiile meteorologice și de starea ierbii. Conform experienței lor, sunt necesare cel puțin 3–4 parcele pentru a permite timp suficient de regenerare a biomasei înainte de a reveni pe aceeași parcelă.

De asemenea, oferă consiliere și programe de mentorat pentru tinerii fermieri dedicați, în sensul că au închiriat pășuni către 4–5 tineri fermieri, câte 50–100 hectare fiecare. Împreună cu terenul închiriat, furnizează și efectivul de animale inițial (care va fi plătit ulterior), perioada de închiriere fiind de 5 ani, cu 1 an de probă.

Planul Național de Parteneriat ar trebui să prevadă sprijin pentru comunități, autorități locale și fermieri în vederea implementării măsurilor bazate pe natură (NBS) pentru îmbunătățirea capacității de retenție a apei la nivel de peisaj, refacerea nivelului apelor subterane și a ciclurilor scurte ale apei. Marele avantaj al acestor metode este că nu necesită sume mari de finanțare.

De exemplu, în Slovacia, între 30.000 și 100.000 EUR au fost acordați pentru aproape 500 de autorități locale pentru implementarea unor măsuri NBS semnificative la nivel de peisaj (inclusiv 50–100 tipuri diferite de praguri, mici modificări ale peisajului, bazine de retenție a apelor pluviale, plantarea de arbori și garduri vii etc.).⁷

⁷ <https://www.waterholistic.com/project/slovak-landscape-and-watershed-restoration-2010-2012/>

În proiectul pilot din România facilitat de Asociația LEADER Homoród-Küküllő, aproximativ 2.000–3.000 EUR s-au dovedit suficiente pentru realizarea a 10 praguri naturale (din bușteni, lemn, piatră), cu condiția ca localnicii să contribuie voluntar cu muncă, iar composesoratele să acopere o parte din costurile materialelor.

Pe baza acestor exemple, ar putea fi dezvoltat un program pilot care să ofere comunităților (autorități locale și/sau composesorate) sprijin de până la 10.000 EUR pentru implementarea măsurilor NBS în zone neînregistrate cadastral, cu criterii de eligibilitate legate de potențialul estimat de retenție a apei (metodologia slovacă poate fi adaptată).

În final, considerăm esențial ca sistemul AKIS din România să includă consiliere pentru fermieri și proprietari de păduri privind gestionarea durabilă și rezilientă a terenurilor, inclusiv a resurselor de apă de suprafață și subterane. PAC ar trebui să includă sprijin care să permită consultanța fermierilor în domeniul gestionării solului.

Gestionarii terenurilor, factorii de decizie și specialiștii în conservare ar trebui să colaboreze pentru a asigura că agroforesteria sprijină atât reziliența climatică, cât și biodiversitatea. Astfel, Planul Strategic ar trebui să includă o schemă atractivă care să permită consultanților în agroecologie să ofere consiliere fermierilor privind sistemele agroforestiere.

Aceștia ar trebui să fie eligibili nu doar pentru servicii de consultanță agricolă, ci și pentru ONG-uri calificate, precum organizațiile de tip Landcare și fermele model. Consultanța nu ar trebui să se concentreze exclusiv pe măsurile și cerințele PAC, ci să adopte o abordare holistică, incluzând educația privind sănătatea solului, funcțiile solului, biologia solului și gestionarea apei. Sprijinirea fermelor demonstrative ar trebui să fie un pilon-cheie al noului cadru AKIS.

Sprijinul prin Fondul Național de Parteneriat trebuie să finanțeze grupurile LEADER pentru a dezvolta capacități și a disemina cunoștințe în rândul fermierilor, autorităților locale și composesoratelor privind soluțiile NBS pentru retenția apei la nivel de peisaj. Intervențiile NBS la nivel comunitar și cunoștințele aferente pot fi ușor transmise prin vizite de studiu și consolidarea capacităților grupurilor LEADER (Asociația LEADER Homoród-Küküllő din județul Harghita își poate împărtăși experiența în facilitarea acestor procese și implementarea măsurilor de reabilitare a peisajului și rehidratare, L804).

Această funcție a grupurilor LEADER este pe deplin compatibilă cu Articolul 18(4) din proiectul de regulament PAC privind proiectele care implică crearea de valoare adăugată, transformarea ecologică a zonelor rurale și consolidarea capitalului social.

Recomandăm următoarele teme pentru cadrul Parteneriatului European pentru Inovare (EIP) din România: retenția apei, soluții bazate pe natură (NBS), agroecologie, permacultură, pășunat rotațional, producția de carne și lapte pe bază de iarbă, investiții colective, abatoare locale, procesare și marketing.

Produsele provenite din pășunat extensiv și/sau hrănirea animalelor cu plante erbacee trebuie să fie ușor recunoscute de consumatori. Din acest motiv, este necesară susținerea dezvoltării lanțurilor de aprovizionare care garantează trasabilitatea „de la pășune la farfurie”.

Toate formele de cooperare care permit realizarea economiilor de scară trebuie sprijinite, atât în ceea ce privește mijloacele tehnice și utilizarea forței de muncă, cât și în ceea ce privește îmbunătățirea calității vieții celor care conduc animalele la pășunat, prin sisteme de rotație a personalului, colectare a laptelui, sacrificare și distribuție, astfel încât furnizorii individuali să nu fie izolați.

Sugestii tehnice suplimentare:

- Fermierii au semnalat că cerința specifică din cadrul PD04 de a aplica tehnologii conservative ale solului pe 50% din suprafață este prea ridicată, deoarece tranziția implică riscuri și necesită experimentare și învățare; nu este o decizie economică prudentă să se schimbe tehnologia de producție într-un ritm atât de rapid, putând duce la pierderi financiare semnificative în primii ani, iar sprijinul acordat nu compensează aceste pierderi. Experiența fermierilor arată că pe solurile argiloase grele poate dura până la 4 ani utilizarea culturilor de acoperire înainte de a putea începe aplicarea tehnologiilor forfetare (minim-până la).
- Fermierii consideră că cerința din PD04 privind 3–5% teren lăsat în pârloagă reprezintă o risipă de resurse și favorizează dezvoltarea buruienilor. În schimb, sau ca alternativă, crearea de suprafețe florale („pășuni pentru albine”) ar fi mai benefică pentru mediu și mai puțin dezavantajoasă pentru culturile ulterioare. În eco-schema din Ungaria, de exemplu, nu există o cerință minimă pentru teren lăsat în pârloagă, ci o cerință generală de 10% suprafață neproductivă, lăsând fermierului libertatea de a decide utilizarea acesteia (pârloagă, zonă umedă, iaz, margini de câmp sau alte elemente de peisaj). Opțiunea C, care impune plantarea a 2 arbori/ha, este considerată de unii fermieri nesemnificativă; ar trebui să se solicite perdele de protecție sau cel puțin aliniamente de arbori/garduri vii.
- Perdelele agroforestiere de protecție pe pante ar trebui să poată avea o lățime de cel puțin 50 m pentru a asigura o retenție mai eficientă a apei, controlul eroziunii și efecte de umidificare, precum și habitat pentru specii.
- Pășunile montane sunt adesea acoperite cu soluri pietroase ,sau argiloase grele și ar necesita un anumit nivel de afânare, aerare, fertilizare organică și, eventual, amendare cu var pentru îmbunătățirea structurii solului și a vegetației. Ploile abundente pot transforma aceste pășuni în noroi, iar perioadele de secetă prelungită le pot face să devină dure ca betonul. Pășunatul rotațional nu este suficient. Schemele agro-ambientale nu permit intervenții mecanice sau supraînsămânțare. Deși nu ar trebui permisă arătura, unele lucrări de subsol ar fi extrem de benefice.
- S-a raportat că, composturile nu sunt sprijinite prin măsuri de investiții, deși rolul lor în menținerea unei mari părți a peisajului rural din centrul României este semnificativ și ar putea fi utilizate ca exemple demonstrative pentru alți fermieri.
- În contextul schimbărilor climatice și al degradării solurilor, este dificil pentru fermieri să respecte termenele de cosit (de ex. DR01 Pachetul 3.1), deoarece calitatea fânului după 1 august este foarte scăzută și nu mai prezintă calități nutritive, obligând fermierii să utilizeze furaje importate, crescând costurile de producție. Acest lucru poate descuraja participarea la schemă. Un sistem de consultanță bine organizat ar putea identifica zonele probabile de cuibărit ale speciei *crex crex* și ar permite cosirea mai devreme în afara acestor zone. Alternativ, ar putea fi permis cositul mai devreme pe o parte a parcelei, lăsând suficientă vegetație înaltă pentru protecția puilor.
- Pentru a sprijini tranziția regenerativă, ar trebui susținute măsuri prietenoase cu natura, cum ar fi instalarea de cuiburi pentru păsări răpitoare și suporturi tip „T-perch”.

- Recomandarea grupului de lucru EIP privind pajiștile permanente (2016): reînsămânțarea pajiștilor permanente, atunci când este necesar, cu amestecuri de specii cu valoare nutritivă ridicată, pentru a menține performanța animalelor și a furniza resurse florale pentru polenizatori, contribuind astfel simultan la servicii ecosistemice și la producerea de produse cu valoare adăugată (de ex. miere sau brânză cu conținut ridicat de CLA). Utilizarea metodelor eficiente și ecologice pentru semănare și supraînsămânțare (de ex. over-drilling pe soluri organice, utilizarea animalelor pentru reînsămânțare).⁸
- În cazul șanțurilor acceptate ca elemente de peisaj în 3.10.4., ar trebui incluse și șanțurile destinate retenției apei în peisaj (așa-numitele swales), nu doar cele pentru irigații și drenaj.

© ACNT în cooperare cu proiectul „Landcare Europe Captures Carbon – Supporting Natural Climate Protection in Agricultural Landscapes”. „Acest proiect face parte din Inițiativa Europeană pentru Climă (EUKI) a Ministerului Federal German pentru Mediu, Acțiune Climatică, Conservarea Naturii și Siguranță Nucleară (BMUKN).”

Supported by:

Federal Ministry
for the Environment, Climate Action,
Nature Conservation and Nuclear Safety

European
Climate Initiative
EUKI

on the basis of a decision
by the German Bundestag

⁸ **Overdrilling sau suprasemănarea pe pășune** este o metodă de reînnoire a pajiștilor în care un semănător special plasează semințele noi de iarbă/trifoi direct într-o pășune existentă, nearătată, pentru a îmbunătăți calitatea și producția furajeră. Aceasta oferă avantaje precum perturbarea redusă a solului și eroziunea minimă, dar necesită o bună planificare a timpului (spații deschise în primăvară/toamnă) și gestionare adecvată (pășunat strict înainte, pășunat ușor după) pentru a reduce competiția de la iarba veche și a permite noilor răsaduri să se stabilească cu succes.